

של פרופ' ג'יי וינטר (Winter), שריאיון עימו מופיע בגיליון הנוכחי. וינטר מספר בהרחבה על הנסיבות שהובילו אותו לחקר "המלחמה הגדולה" – בעיקר חוויית מלחמת וייטנאם, שלדבריו הייתה שקולה מבחינת ארצות הברית "למה שהייתה מלחמת העולם הראשונה למדינות אירופה". עוד מבט על השפעתן של מלחמות טוטליות על המציאות החברתית עולה במאמר הביקורת של דני אורבך על ספרה של ההיסטוריונית דרו גילפין פאוסט (Gilpin Faust), העוסק בחוויית מלחמת האזרחים האמריקנית. אורבך מראה כיצד "מחקרי החוויה", שעיימם הוא מונה את ספרה של גילפין פאוסט, מקרבים הלכה למעשה את ההיסטוריה הצבאית לשאלות יסוד מתחומי ההיסטוריה החברתית והתרבותית, ומכוננים מעין אזור ביניים היסטוריוגרפי.

סוגיה בולטת שעולה גם היא בכמה ממאמרי הגיליון היא סוגיית הזיכרון, שפרצה, כפי שתיאר וינטר בריאיון עימו, למוקד השיח ההיסטוריוגרפי במהלך שנות ה-80 של המאה העשרים. מאמרה של אורנה קרן-כרמל על עיצוב הדימוי של הצלת יהודי דנמרק בשואה בתרבות הזיכרון בישראל מספק לקוראי הגיליון דוגמה מרתקת לעיסוק מקורי בסוגיה זו. חיי היהודים במשטר הנאצי מוארים בגיליון גם מזווית אחרת, בקטעי מקור מרשימותיו של המשפטן היהודי-גרמני הנס רייכמן (Reichmann), שראו אור לאחרונה בתרגום עברי. את סיפור חווייתו במחנה הריכוז וקסנהאוזן (Sachsenhausen) ולאחר מכן כאסיר משוחרר בברלין אפשר לראות גם כדוגמה נוספת לאזורי הביניים – במקרה הזה בין המציאות במחנה לעולם שמחוצה לו.

ארבעת המאמרים האחרים בגיליון פותחים צוהר לסוגיות היסטוריות במאה התשע-עשרה ובמאה העשרים. במאמר הפותח בוחן ניתאי שנאן את תפיסת הנצרות הדמוקרטית של אמיליו קסטלר (Castelar) ומנסה לברר מדוע נדחקה מורשתו לשולי הזיכרון הלאומי הספרדי. יונתן דקל-חן מציג באמצעות קריאה צמודה של התכתבות משפחתית מתחילת המאה העשרים את המתח שבין חזון התקומה הציונית בארץ ישראל להתיישבות היהודית באוקראינה הסובייטית – שני חזונות עתיד מתחרים. אורנה אליגון דר בוחנת את ייצוגם של "מעשי סדום" ו"עבירות כנגד הטבע" בשיח המשפטי בפלשתינה המנדטורית, וטליה דיסקין מנתחת את ייצוגיו של משטר הצנע בעיתונות הילדים הישראלית בשנותיה הראשונות של המדינה.

גדי אלגזי, גיא מירון ומירי שפר-מוסנזון, עורכים

באוגוסט 1914 נקלע לבריטניה פאול כהן-פורטהיים (Cohen-Portheim), יהודי אזרח גרמניה, וכעבור מספר חודשים, משום שהיה נתין אויב, הושם במחנה נוקיילו (Knockaloe) שבאי מאן. כך תיאר את תחושת הזמן שחוהה במחנה: "ימים ושבועות, חודשים ושנים. מונוטוניות מלאכותית שאין לה קץ. במקום שאין בו מטרה, סיבה או היגיון – גם הזמן לא מתקיים". הפסיכיאטר השוויצרי ד"ר אדולף לוקאס פישר (Vischer), שביקר במהלך מלחמת העולם הראשונה בנוקיילו ובמחנות מעצר ומחנות שבויים אחרים, הציע את המושג "מחלת גדר התיל" (Die Stacheldraht-Krankheit) לתיאור הסימפטומים שפיתחו כלואיהם וניכרו בין השאר בחוויית הזמן הסטטית שלהם. מחנה נוקיילו עומד במוקד מאמרה של רוגית אור, המופיע בגיליון הנוכחי. אור, שמציגה את מצוקתם זו של הכלואים, עוסקת בפעילותו של ג'יימס ת' ביילי (Baily), איש הקהילה הקווייקרית בבריטניה, שריכז את פעילותה של הקהילה לטובת רבבות העצירים במחנה למרות התנגדות חריפה בקרב הקהל הבריטי.

העיון בחיי העצירים במחנה נוגע לסוגיות יסוד בהתנסות האנושית, ובהן סוגיית הזמן וסוגיית הבית. התנסות העצירים ב"זמן ריק", הבולטת בכותרת ספר זיכרונותיו של כהן-פורטהיים: *הזמן עמד מולכת* (Time Stood Still), אופיינית לאוכלוסיות מוחלשות ומודרות המנושלות משליטה בזמן שלהן – באופן ארעי או ממושך. החיים ללא אופק ועתיד, כחלק מחברה גברית חדמינית במחנה, פגעו אנושות גם בתחושת הבית של העצירים – הן בראיית העתיד ארוך הטווח שלהם והן בשגרה המיטיבה. "בית", כפי שטענה האנתרופולוגית מרי דאגלס (Douglas), "איננו רק מרחב, יש לו גם מבנה בזמן" (ראו מאמרה "The Idea of a Home"). פעילותם של ביילי ועמיתיו בארגון מחדש של חיי העצירים באמצעות דרכי העסקה שונות – שאפשר לאפיינן גם כ"מלאכות", המקנות לעולם קביעות, במונחיה של חנה ארנדט בספרה *המצב האנושי* – נועדה להעניק לזמן של העצירים משמעות ולתת מענה כלשהו לצורך העמוק בבית. כל חוויית המחנה – ובכלל זה פעילותם של הקווייקרים, שאמונתם הדתית אסרה עליהם להשתתף במלחמה, ומציאות חיייהם של העצירים, שנעצרו מעצם נתינותם הזרה – עמדה בתחום הדמדומים, באזור הביניים שבין המציאות הצבאית, המלחמתית, לחיים האזרחיים. מלחמת העולם הראשונה, שמשכה הארוך והאופי הטוטלי חסר התקדים שלה יצרו מגוון מצבי ביניים כאלו, עמדה במרכז פעילותו המחקרית